

گه‌ران بۆ ماناگانى دیکه‌ی شیع‌ر

به‌ختیار علی
(ئه‌لمانی)

(۲-۱)

گرێده‌داته‌وه؟
 ئایا که ده‌لێن رۆحی گشتی مه‌به‌ستمان له‌ چیه‌، مه‌به‌ستمان له‌ جو‌ره‌ پیکهاتیتکی عه‌قلی و رۆحیه‌ که‌ پابه‌ندی شوناس و کولتوری نه‌ته‌وه‌یی ئیمه‌یه‌، یاخود ئاماژه‌ بۆ په‌یوه‌ستتکی ئینسانی گشتی ده‌که‌ین که‌ ئیمه‌ به‌ هه‌موو مرۆفایه‌ تیه‌وه‌ ده‌به‌ستتیه‌وه‌؟. که‌ شیع‌ر ده‌دوێت چی ده‌دوێت، ئایا خودپێکی نا‌وازه‌ و تایه‌ته‌ی ده‌دوێت یان رۆحیتکی گشتی؟ منی مرۆفکه‌ کانه‌ قسه‌ ده‌کات منیک پاک خۆیه‌تی و ته‌عبیر له‌ سافیتیی بوونی خۆی ده‌کات، یان منیک ته‌عبیر له‌ ده‌نگیک ده‌کات له‌ ناو خودی شاعیردا نیشه‌جیه‌وه‌ کردووه‌ تیه‌ ناخود؟ ئایا ئه‌وه‌ی له‌ ناو مندا شیع‌ر ده‌لێت منم یان تۆ هه‌موو ئه‌وانی ترن که‌ ناراسته‌وخۆ گه‌رووی من له‌ بری گه‌رووه‌کانی تر به‌کارده‌هێنیت؟
 که‌ تۆ له‌ ناو مندایت، چۆن دوا‌جار من تۆ به‌ جو‌ریک ده‌که‌مه‌ خۆم، که‌ هه‌ر کاتیک تۆ دوا‌یت، ئه‌وه‌ی ده‌یلتیت مولکی من بێت نه‌وه‌کو تۆ؟
 «رۆحی گشتی» هه‌یه... «رۆحی گشتی» شتیک نییه‌ بتوانین له‌ یادى بکه‌ین، هه‌ر جاره‌ی به‌ ناویکه‌وه‌ دپته‌وه‌، به‌لام دوا‌جار ئه‌وه‌ هه‌میشه‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ پرده‌ی من به‌ جیهانه‌وه‌ گرێ ده‌دات. دوا‌جار ئاماژه‌یه‌ بۆ تۆ هه‌موو

به‌وه‌دا که‌ مرۆف ته‌نیا نییه‌ له‌سه‌ر ئه‌م ئه‌ستیره‌یه‌، ناتوانیت هه‌رگیز له‌ پته‌وه‌ندییه‌کی رۆحیه‌ گه‌وره‌دا نه‌بیت له‌گه‌ڵ ئه‌وانی تر. ئه‌وه‌ پته‌وه‌ندییه‌ به‌شیکه‌ له‌ کۆی ئه‌وه‌ په‌یوه‌سته‌ نه‌هێنیه‌ی واده‌کات مرۆف ئاسان له‌وانی تر تیبگات. ئه‌وه‌ قسه‌ به‌ناوبانگه‌ی شاعیرتکی ئینگلیز که‌ ده‌لێت «پته‌ده‌چیت هه‌موو شیع‌ره‌کانی جیهان یه‌ک شاعیر نووسیبیت» ئاماژه‌یه‌ک نییه‌ بۆ ئه‌وه‌ پته‌وه‌ندییه‌ نه‌پساوه‌ی له‌ نیوان هه‌موو تیکسته‌کاندا هه‌یه‌، به‌لکه‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ پته‌وه‌ندییه‌ی که‌ له‌ نیوان هه‌موو مرۆفکه‌کاندا هه‌یه‌.

له‌ سه‌ره‌تاوه‌ پرسباره‌که‌ ئه‌وه‌ پرسباره‌ دێرین و مێژوویه‌یه‌: ئایا رۆحی مرۆف ته‌نیا ئاوتنه‌ی خۆیه‌تی، یان له‌ناو مرۆفدا هه‌موو ئه‌وه‌ به‌شانه‌ هه‌ن که‌ به‌شی تایه‌ته‌ی ئه‌وه‌ نین و به‌شی هه‌موو مرۆفایه‌تین؟ ئایا مرۆف جگه‌ له‌ خۆی نیشه‌جیه‌ی هه‌زاران دیا‌رده‌وه‌ ده‌نگی تر نییه‌ که‌ سه‌رچاوه‌کانیان ده‌که‌ونه‌ ده‌ره‌وه‌ی خوده‌وه‌؟ ئایا نه‌ستی شوێنی کۆیونه‌وه‌ی ئه‌وه‌ شفرانه‌ نییه‌ که‌ هۆشیاریه‌کی ده‌سته‌ جهمعی بۆ هه‌موو مرۆفایه‌تی فه‌راهه‌م کردووه‌؟ ئایا مرۆف ئه‌وه‌ کتیه‌ نییه‌ که‌ کۆی مێژووی پێشوو‌ی مرۆفایه‌تیه‌ی له‌سه‌ر نووسراوه‌؟ ئایا هه‌ر ئه‌وه‌ جه‌سته‌یه‌ی ئیمه‌ له‌ ناو دیواره‌کانیدا به‌ندین، بۆ خۆی ئه‌وه‌ جه‌مسهری لیکچوونه‌ نییه‌ که‌ ئیمه‌ به‌ هه‌موو ئه‌وانی تره‌وه‌

نالی

پتی شاره زاین دیت. دروست نازانین له کوپوه دیت، بهلام ده زانین خه زینه یهک له دهنگ و وشه وهست و حوکمدانان ده داتی. که نیمه قسه ده که بن و نهو زه خیره و وشه و خهون و هوشیاری و دروشم و قسانه ده که پنهوه له دواجاردا پیمانوايه که خومانین قسه ده که بن، ده توانیت دهموچاوی نیمه بگوریت بۆ دهمامکتیک بۆ سه ری خوئی، که نهو قسه ده کات، نهو دهمامک نیبه و له سه ری نیمه دا، به لکو به پیچه وانه وه نیمه دهمامکین و له سه ری نهو دابین.

نهو دهنگه تهنیا سه رچاوه یه کی نیبه، تهنیا فه لسه فه یه کی له پشت نیبه، به لکو له دهیان سه رچاوه وه دیت، نهو دهنگه تهنیا دهنگی باوکه کان و دهنگی نه ریته کان نیبه، تهنیا دهنگی هیزه کومه لایه نیبه کان نیبه، به لکو دهنگیکی تره. نایا شاعیرییه ت له مانا گه وره که یدا خو در باز کردنه لهو دهنگانه یان ریکخستنه وه یانه؟

شاعیرییه تهنیا ناره زووی ته عبیرکردن نیبه، لهو شتانه ی له ناوتان، به لکو جوړیکه له پیشه سازی گه وره. شاعیرییه تهنیا هاتنه قسه ی خود نیبه، به لکو دروستکردنیتنی. وشه ی خود زورجار وشه یه کی دروژنه، که قسه له خود ده که بن ته و او قسه له خومان ناکه بن. خودی ساف و خالیس جگه له نه فسانه یه ک زیاتر نیبه. هه میسه لهو کاتدا که ده لپین «من» باس له هه موو نه وانی دیش ده که بن که له مندا نیشته جیتن. به شتیکی گرنگی فه لسه فه کانی نیوه ی دووه می سه ده ی بیست فه لسه فه ی مردنی سوپیکتن، فه لسه فه ی گومانه لهو منه، فه لسه فه ی گومانه لهو سه رته تا گرنگی مؤدیتره که به منی دیکارت «من بیرده که مه وه...» ده ستپیده کات، نایا دروست منم که بیر ده که مه وه، کاتیک زمان و نه ست و وینه کان منیان مه حکوم کردبیت، هپج یه ک لهو هیزانه ش که من دروست ده که بن، من دروستم نه کردبن و هه لمنه بژاردبن، نایا لیتره دا قسه کردن له سه ر من چ مانایه کی هه یه، چ رپگایه کی بۆ ده منینیته وه؟ که واته نه وه یه بیرده کاتوه من نیم، به لکو هه موو نه وانی ترن که پیشه وخت و بیپرسیارو بیتموله ت له مندا نیشته جیتن و له رپگای منوه قسه ده که بن. که واته نه وه ی من پییده لیم «من» جگه له درویه کی مه زن هپچی تر نیبه. «من» نیبه و هه رگیزیش نه بووه. من نه فسانه یه کی پیویسته بۆ نه وه ی بژین، که ره سته یه ک و وشه یه که حه قبه تهنی نه بوونی خویمان لی ون ده کات. وشه ی من جگه له داپوشینیتیک، چه و اشه کردنیتیک، هه له سازییه کی نه نقه ست بۆ نه بوونی من زیاتر هپچی تر نیبه.

نیمه باس له «من» ده که بن تا له بیرری که بن شتیکی نیبه ناوی من بیت. له بیرری که بن وشه ی من نهو درویه یه که دروی نه بوونی خوئی داده پوشتیت. به لام نایا قسه کردن له سه ر نهو هیزه گشتییانه ی من دروست ده که بن، نابلوقه ی ده دن، ده یخه نه داوه وه، قسه کردنه

یا وره کانت له ناومدا.

واتیده گم «رؤحی گشتی» نهو به شه یه له مندا که من نیبه. نهو سیبه ره ی نه وانی دیبه که هه رگیز لیمان نابیته وه. نه وانی تره کاتیک ده گنه سه ر عه رشی و جوودی نیمه. نه وانی تره له ناو مندا ده وین و قسه کردنیان تهنیا بۆ نه وه نیبه قسه بکه بن، به لکو بۆ نه وه یه من بیده ننگ بکه بن. جاریک ناوی رؤحی نه ته وه یه، جاریک ناوی که له پوری هه موو مرؤقابه نیبه، جاریک ناوی نه ستی کوپه، جاریک ناوی هوشیاری چینایه نیبه. جاریک ناوی بونیاده، جاریک ناوی جیهان بینی، نه بستیم، هه بیتوس و پارادیگمه.

هه میسه له ناو نیمه دا هیزیک هه یه نیمه داوه تمان نه کردوه، به لکو خوئی هاتوه، هیزیکه له ناوماندا پرواوه، و ده زانین نهو هیزه نهو دهنگه دهنگی نیمه یه، به لام که قولتر ده روانین تیده گه بن نه وه ی له توه مندا هاوارده کات زورجار یه کیکی تره، یه کیکی له ناوماندا تواوه ته وه بووه به به شتیکی نه پساوو جیهانه بووه ی نیمه. یه کیکی زورجار وه ک میوانیک ره فتار ناکات که هاتوه ده وله مه ندمان بکات، به لکو وه ک یه کیکی هه لسوکه وت ده کات، هاتوه خودی خومان زه وت بکات.

زورجار نه وه ی له نیو من و تودا قسه ده کات تهنیا فه ردیک نیبه، یه کیکی نیبه بیناسین و شوناسیمان بۆ دیاری کردبیت، به لکو هیزیکه بیروخسار، هیزیکه له سه رووی هه موو فه رده کانه وه یه، تو نیت به تهنیا، که سیکی دیاری کراویش نیبه، به لکو هیزیکه له سه روو توه هه ر که سیکی دیکه شه وه، هیزیکه یه ک سیمای نیبه تا خومانی لی رزگار بکه بن، به لکو سیمای نیبه، نه گه ر سیمای هه بایه نه مانده توانی بیناسینه وه و لیپه له پین، له دهره وه ی جوگرافیا ناساییه کان شوینی نیبه، له دهره وه ی نهو شوین و فه زایانه یه که پتی ناشانین، دهنگیکه له جوگرافیا یه کی دوورتره وه لهو جوگرافیا یانه ی نیمه

مه حوی

هه وڵدانه بۆ خولقاندنی من له دهنگی تۆو له هه موو دهنگه کانی دیکه، له دهنگی ئیوهو له کۆی دهنگه غه ریب و نامۆکانی تر. شیعیر ئه و له هۆشخۆچوونه نییه که خودی شاعیر تووشی ده بیته تا له و ساتانه دا دهنگی تر بدوین، به لکو ته و او به پیتچه وانوه شیعیر رکیتفکردنی هه موو دهنگه کانی ناوه و دیه، جله و کردنی هه موو کولتوری چیتراوه به جوړیک دوا جار دوا قسه هه میسه بۆ ئه و هیزه بیت که بواری به و دهنگانه نادات قسه ی خو یان بکه ن، به لکو ناچار یان دهکات قسه ی «من» بکه ن.

بۆ ئه وه ی «من» بژی، ناتوانیت خۆی له و میژوو ده بریت که له ناویا به تی، خودی شاعیر هه میسه هه لگری ئه و هیزانه به که هیزی قولترو توندترو بنجه ستووترن، به لام ده توانیت له کۆی ئه و هیزه نه تیسیانه، له کۆی ئه و دهنگه نه تیسیانه دهنگیکی تر بۆ خۆی دروست بکات. ئه و دهنگه ش که دروستی دهکات، له سه ر سپنه وه ی دهنگه کانی ناوه و دروست نه بووه، به لکو له سه ر ریکه خسته نه وه یان له سه ر ریزکردنیان به جوړیک مانایه ک و وینه به کی تر به خشن.

شاعیر ناتوانیت میژوو بکوژیت، به لام میژوو ناچار دهکات به زمانی ئه و قسه بکات، به جوړیک بدویت ته و او دوور له نیازی میژوو. شیعیر ته نیا دۆزینه وه ی تازه نییه، به لکو به کارهیتانی کونه دژ به خۆی، به کارهیتانی هیزه کانی ئیستای ناومانه دژی خو یان. به واتایه کی تر شیعیر دا پرانه له ریگای گوژینی رابوردو و خۆیه وه. کاتیک نو ی دروست دهکه ین، خودی نو ی ناتوانیت شتیکی بیت به دهر له وه ی که بوونی ئیمه وه ک بوونه وهریک تیدا مه له دهکات و په گی تیدا داکوتاهه. ناتوانیت شتیکی بیت به دهر له وه ی که جیهان و زمان و سنووری پیوه ندیه کانی ئیمه و سیستمی کۆمانیکاتسیۆمان وه ک مرۆف پیتشکه شی دهکات، ئیمه ناچینه دهر وه ی خه یال بۆ ئه وه ی شیعیر بنووسین، ناچینه دهر وه ی زمان بۆ ئه وه ی شیعیر بنووسین، ناچینه دهر وه ی کولتورو میژوو، به لکو هه میسه لیته دا و به هه لومه رجه گه وره کان ئابلۆقه دراوین، به لام هه موو ئه و شتانه دژی خو یان، دژی ئه و ترادسیۆنه ی که دیانه ویت بیگه یه نن به کار دهه یین، زمان دژ به میژوو ی خۆی و خه یال دژ به ناوه رۆکه کۆمه لایه تیبه که ی به کار ده به ین.

که ده لیین خه یال به ر له وه ی قسه له خه یالی خو مان بکه ین، خه یالیکی تر له ناوماندا یه. که خه یالی ئیمه نییه، تا خودی ئه و خه یاله دژ به خۆی به کار نه هیتین نازانین باس له چ خه یالکی جیاواز دهکه ین.

من باوه ریم به دا بران هه یه له شیعیر دا. باوه ریم به وه هه یه که نو ی شتیکی تره، به لام هه یج دا برانیک کۆتایی هینانیتیکی موتله ق نییه به وه ی له ناوماندا یه وه لمانگرتوه، به لام هه یج وهخت دووباره کردنه وه شی نییه. دا بران ئه وه یه هه موو ئه و دهنگه ی له ناومدا یه به دهنگی تر بیته دنگیان بکه م، به

به لام شاعیر چۆن ئه و کاره ئه نجام ده دات؟ چۆن زه مه نی خۆی ده شکینیت و ده چیتته ناو زه مانیتیکی تر که که سی تر نه بیینیوه و پیتی تینه خسته وه؟ چۆن کاراکته ری خۆی له هه موو ئه و شتانه دهر دینیت که جودان له و هیزانه ی به ر له و کولتوری نه ته وه و کولتوری میژوو ی ئه ون؟ ئاخۆ من باس له خالیکی ساف دهکه م، باس له دا برانیتیکی موتله ق دهکه م، باس له دهسپیتکردنه وه یه کی په ها دهکه م، باس له شتیکی دهکه م له ژیر ئه م ئه ستیره یه دا هاوشپوه ی نییه و باس له زمانیک دهکه م که که س به ر له شاعیر پیتی نه نووسیوه، بیگومان نا، دا بران هه میسه دا برانه به که رهسته گه لیک که به ر له من و تۆ به کارهاتوون، شاعیر دوا جار چه ند قسه له سه ره تای نو ی بکات، هه میسه له ناو ئه و سه ره تا نو ییه دا کۆمه لیک هیزو په گه زی کۆن هه ن. سه ره تای نو ی دهسپیتکردنه وه ی جیهان نییه له سه ره وه، دۆزینه وه ی جیهان نییه له سه ره وه. بینا کردنه وه ی خه یال و رۆح نییه به دهر له ئه زمونی خه یالی کۆی مرۆقا یه تی. نو یی شیعیر هه میسه قورس دیاری ده کریت و قورس وه سف ده کریت.

وه ک سه ره تا ده بیت کۆمه لیک خالی سه ره کیی گرنگ ده ستنیشان بکه م که له هه یج ئه زمونیکی شیعری نو ی جیا نابه وه. شیعیر له نیوان ملاماتییه کی مه زندا دهژی، شیعیر به ریه که که وتنی گه له ک هیزه له ناو په کدا، به لام له هه موویان گرنگتر، ویستی دروستکردنی تیکستیکی تره له تیکسته کانی ترو دروستکردنی «من» یکی تره له و که ره ستانه ی پیتشر منیان دیاری کردوه. من باوه ریم به هیزی هه موو ئه و شتانه هه یه که نا هیلن خودیکی تایبه تی دره و شانه وه ی تایبه تی خۆی بدره و شیتته وه، به لام شیعیر به گه ر خستنی هه موو ئه و هیزه دژانه ی ناومانه بۆ دروستکردنی شتیکی دۆست و تایبه تی، شیعیر هه وڵدانه بۆ خولقاندنی من له هه موو ئه و هیزانه ی له ناو مندانه و من نین. شیعیر

نوه دایه خوئی دووباره نه کاته وه. هیچ شیعریک نیبه، هه تا کاتیک ده بیته سه دای دهنگه کانی دی له وه هوله وه نه هات بیت که هه لگری دهنگی خوئی بیت. شاعر له و کاته شدا کاتیک به تهرزی کون ناواز ده چریت، هه ولتیکی سه رنه که وتووی تیدایه بۆ گوتنی شتی نوئی. هه ولدان بۆ جیاوازی له رۆحی هیچ نهموونییکی شیعری جیاوانیته وه. له قولایی کونزهر فاتیفرین شاعیردا شاعیریکی جوداساز خه وتوه.

شاعیریکی هیزه کانی دی ده یخنکیتن و ناهیلتن قسه بکات. شاعیر مه رج نیبه نو یخوواز بیت بۆ نوهی شیعری نوئی بلیت. له بهر نوهی زورجار شاعر له دهره وهی ئیرادهی شاعیر، له دهره وهی قه ناعه ته کانی شاعیره وه، پشت نهموونیه وه دینامو ناوه کیسهی که زورجار ملکه چی ریک خستنی ره گه زه کانی شاعر خو به تی، له هه ندی گو شه و نیگا و شوی نیه نیبه وه ده چیته ناو جیاوازی که هیچ سانسوریکی کونزهر فاتیفانه ناتوانیت سانسوری بکات.

شاعر نوهیه که دیت و دووباره نابیته وه. نوه پرۆسهی هاتن و دووباره نه بوونه وهیه. نوه پرۆسهی تاقانه و ناوازه یبه، هه ندی جار له دهره وهی هه ر ئایدولوزیایه کی تازه گه ری ئیش ده کات. له دهره وهی نوهی شاعر کونزهر فاتیفه یان نو یگر.

له دهره وهی حساباتی فۆرم و میعماری شاعر. شاعر به جوریک له جوره کان ده توانیت جیاوازی بیت بیته وهی له نو یگره یبه وه هات بیت، یان نو یگره ی وه ک هوشباریبه کی جیاوازی فۆرمگیر بوویت.

نالی و مه حوی له دهره وهی هوشیاری تازه گه ری جیاوازی بوون. له بهر نوهی له ناو هه موو هه ولتیکدا بۆ گوتنی شاعر ویستی جیاوازی هه یه. کاتیک شاعر ده لیتن، خودی شاعر گوتن «به دهر له زه مان و شوین» هه وه بۆ هینانه دیبه مانایه ک له دهره وهی زه مان و شوین. جیاوازی له شاعردا هه میسه ملکه چی فه لسه فه یه کی نو یگره ی نیبه، به لکو ملکه چی گه رانی شاعر خو به تی بۆ جیاوازی. به مانایه کی تر شاعر که خوئی دروست ده کات، پرۆسهی دروستبوونی پرۆسهی جیاوازی بوونیشیتی. واته بچ نوهی بیر له خو نو یگره وه بکاته وه، جیاوازه.

جیاوازی به شیکه له پرۆسهی داهینانی شاعر خوئی. مه رجه وجودیبه کی شاعیره و به دهره له هه ر هوشیاریبه کی تازه گه رانه ش ده توانیت چالاک بیت. واته به بی هیچ هوشیاریبه کی تازه گه رانه، به بی نوهی تازه کردنه وه بو بیته مه به ستیکی ناوه کی یه کتیک له قوناعه کان، شاعر ده توانیت جیاوازی و تاقانه یی خوئی بژی، چونکه ناوازه و بیوتنه و ده گمه ن و لیکنه چوو و جیاوازی هه ر له سه ره تا وه نیازی شاعرن.

له سه ر رۆشنایی نوه راستییانه ی سه ره وه دا سی به ره نجامی کونکریتیمان له به رده ستدایه

دهنگیک جوره ناوازیکی تر دروست بکات. دابرا له شاعردا نوهیه و ابکه یین رابوردو و خیانه ت له خوئی بکات. نووسینی شاعر وه ک داهینانی زانستی نیبه، که ده شیت په رینه وه له جارانه وه بۆ ئیستا هیچ پردیکی تیدا نه بیت، واته ده کریت له جیگایه کی ته واو جیاوازه وه ده ستپیکه یین، جیاوازی له هه موو سه ره تا کانی پیشوو. له زانستدا ده توانین له «چرای نه وته وه» بگوازینه وه بۆ «گلۆپی کاره با»، به لام له شاعردا دابرا جوره سروشتیکی دیکه ی هه یه. شاعر به وه دا له گه ل کومه لیک جیگای دیرین و ناوه کیدا مامه له ده کات سه ختتر ده توانیت نو یگر بیت. شاعر له خه یال و یادوه ری و زمان و قولاییه تاریکه کانی نه سه ته وه دیت. هه ره ک له م جیگایانه ش کولتورویکی دریتی هه یه، به جوریک له جوره کان ته نیا میژوو ی تاکه که سی مرۆقیان هه لنه گرتوه، به لکو میژوو ی کولتور و مرۆقیانه تبشبان هه لگرتوه.

عه قلی زانستی ده توانیت به رابه ر رابوردو و بیلا یه ن بیت، به لام شاعر ناتوانیت به رابه ر به رابوردو و بیلا یه ن بیت، چونکه له راستیدا نوه هه میسه له جیگایه که وه دیت په له بون و مانای نوه رابوردو وه خوئی. هه ندی جار بیته وهی بزانتی ده بیته ئاوتنه ی نوه شتانه ی که نایاناسیت و نه یناسیون و نازانتی سه رچاوه یان چیه. هه ندی جار له قولایی نوه رابوردو وه مانا و هیزی نوئی بۆ خوئی ده دۆزیته وه. شاعر که خوئی نو یده کاته وه به رده وه ام سه روکاری له گه ل نوه دیوه نادیارانه دایه که رابوردو هه لیگرتوون. لیره وه دابرا نی شاعر ده ستپیکردنه وه نیبه له سه ره تایه که وه که ده توانیت کوی جارن له یاد بکات، به لکو زورجار به پیچه وانوه، شاعر که رابوردووی یادکرد دهرگای تازه گه ری له خوئی داده خات. له شاعردا دروستکردنی جیهانی تازه هه یه، به لام گه رانه وه نیبه بۆ سفر، به لکو ریک خستنیکی تر هه یه بۆ نوه شتانه ی بوونی ئیمه له وه به ر پیتان ئاشنا بووه.

نهمجوره حالته ته واده کات شاعر له یه ک کاتدا له ناو کومه لیک هاوکیشه ی ناوه کیی ئالوزدا بژی. بچیته ناو کومه لیک پیتو ندیی سه یه وه له گه ل شته کاندایه. لیره وه ده مه ویت که میک نوه پیتو ندییانه بخوینمه وه.

له نیوان جیاوازی و تازه گه رییدا

له ناو قولایی شاعردا وه زیفه یه ک هه یه جیاوازه له وه زیفه کانی تر. نوه ویش وه زیفه ی له یه کنه چوونه. هه موو قه سیده یه ک بۆ نوه ئیشده کات له جیهانه کانی تر نه چیت. هه موو قه سیده یه ک له قولایییدا هه ولتیکه بۆ خولقاندنی شتیکی دی. نهمه جه وه ری کاری نهمه بی و هونه ریشه. دروستکردنی شتیکی که پیشتر نیبه. هه موو هه ولتیک بۆ شاعر گوتن، هه وه بۆ گوتنی شتیکی که پیشتر نه گوتراوه. شاعر هه تا له و کاته شدا که خوئی دووباره ده کاته وه، له هه ولی

لیږهوه ئه‌و پرسیاره دیته پېشې. چوڼ قسه له تازه‌گه‌ریی شاعر بکه‌ین؟

ئایا ده‌کرتیت به‌م مانایه خو‌مان رزگار بکه‌ین که بلتین شاعر بو‌خو‌ی تازه‌گه‌ره‌و ته‌واو. ئه‌ی کاتیک باس له تازه‌گه‌ری ده‌که‌ین باس له‌چی ده‌که‌ین؟

به‌لام ئایا شاعر ته‌نیا جیاوازییه؟ ئایا له نیوان شاعرو شاعردا هیچ لیکچوونیک و خالیکه‌ی هاوبه‌ش نییه؟ ئایا مه‌حوی و نالی و مه‌وله‌وی ته‌نیا سی‌ جو‌ر جیاوازیی قوولن، سی‌ له‌یه‌کنه‌چوونن، سی‌ حاله‌تی دووباره‌ نه‌بووه‌ون؟ یان له‌گه‌ل ئه‌و ناوازیی و تاقانه‌ییه‌دا له‌ قوولا‌ییدا هی‌رتیک هه‌یه به‌یه‌کیانه‌وه‌ گری‌ ددات، به‌یه‌کیان ده‌شوبه‌ینیت و له‌ناو به‌ک سیستمدا کو‌یان ده‌کاته‌وه؟ ئایا خودی شاعر به‌ره‌می ئه‌و مملاتییه‌ نییه‌ له‌ نیوان ئه‌وه‌ی که‌ تایبه‌تمه‌ندی قه‌سیده‌ خو‌یه‌تی و ئه‌وه‌ی در‌یژکراوه‌ی قه‌سیده‌کانی تره‌. ئایا وه‌ک چوڼ هه‌موو شاعریک هه‌لگری و یستیکه‌ بو‌ تاقانه‌یی و دووباره‌ نه‌بوونه‌وه‌ له‌ هه‌مان کاتدا هه‌لگری و یستیکه‌ش نییه‌ بو‌ گری‌دانه‌وه‌و نزیکوونه‌وه‌و ته‌عبیر له‌ شته‌ گشته‌ییه‌کانی مرؤ‌فایه‌تی، ئایا شاعری مه‌زن وه‌ک چوڼ شتیکی تیدایه‌ ده‌یکاته‌ ناوازه‌و بی‌وته‌، شتیکی تیدا نییه‌ ده‌یبه‌ستیه‌وه‌ به‌ جیهانه‌وه‌، شتیکی له‌ قوولا‌ییدا له‌گه‌ل شته‌کانی تردا له‌ خالیکه‌ی هاوبه‌شدا کو‌ی ده‌کاته‌وه‌. ئایا که‌ شاعری مه‌زن ده‌خو‌نینه‌وه‌ به‌هه‌ر زمانیک بی‌ت، دوا‌جار له‌ پشته‌وه‌را لیکچوونیک نابیننه‌وه‌؟

ئالیه‌دا‌یه‌ ده‌ست ده‌خه‌ینه‌ سه‌ر ئه‌و مملاتی ناوه‌کییه‌ی شاعری دروستکردوه‌، نا‌کو‌کی نیوان هی‌رتیک که‌ شاعر ده‌گو‌رتیه‌ سه‌ر شتیکی بی‌وته‌و تاقانه‌، هی‌رتیکه‌ش ده‌یبه‌ستیه‌وه‌ به‌ جیهانه‌وه‌و له‌ خالیکه‌دا به‌ کو‌ی شته‌کانی تره‌وه‌ گرتی ده‌داته‌وه‌.

شاعر نه‌ به‌ته‌نیا تاک و ته‌نیایی و تاقانه‌یی و ناوازییه‌، به‌بی‌ تیکه‌لا‌وی و یه‌کی‌تی و هاوبه‌شی له‌گه‌ل جیهاندا، نه‌ ته‌نیاش هاوبه‌شی و یه‌کی‌تی و یه‌که‌ریه‌گیه‌ له‌گه‌ل جیهاندا. شاعر نه‌ تاقانه‌یه‌کی مو‌تله‌قه‌، نه‌ تیکه‌لا‌وییه‌کی ئاشکراو خو‌ساز‌ینیشه‌، به‌لکو‌ ئه‌و مملاتی هه‌میشه‌یه‌ که‌ هه‌رگیز به‌ کو‌تایی ناگات، مملاتیی ئه‌وه‌ی له‌ ناوماندا‌یه‌و ده‌یه‌و‌یت جگه‌ له‌ ده‌نگی خو‌ی گو‌ی له‌ ده‌نگی تر نه‌گرت، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی که‌ له‌ ناوماندا‌یه‌و ده‌یه‌و‌یت به‌شیک بی‌ت له‌ خو‌ی گه‌وره‌تر. مه‌لی‌تی قوول له‌ بو‌فه‌ردانییه‌ت و تاک ده‌رکه‌وته‌یی، مه‌لی‌تی قوول‌یشه‌ بو‌یه‌که‌گرتنه‌وه‌و تیکه‌ل‌بو‌ونه‌وه‌ به‌ ره‌گه‌ قوول و نه‌ینی و هاوبه‌شه‌کانی مرؤ‌فایه‌تی.

بی‌گومان له‌ قوولا‌یی هه‌موو قه‌سیده‌که‌دا، ئه‌و هیله‌ نه‌ینی و پرده‌ نه‌بینه‌راوه‌ هه‌یه‌ که‌ به‌ کو‌ی ته‌زمونی مرؤ‌فایه‌تیه‌یه‌وه‌ گرتی ده‌داته‌وه‌، به‌لام بوونی ته‌م پتوه‌ندییه‌، بوونی ته‌م ره‌گه‌زه‌ نه‌ینییه‌، مانای ئه‌وه‌ نییه‌ شاعر ناتوانیت له‌ پتوه‌ندیی خو‌یدا

مه‌وله‌وی

۱- شاعر رۆل‌یکه‌ی گرنه‌گ له‌ دروستکردنی ناوازیی و تاقانه‌یی خوددا ده‌بینیت. واته‌ شاعر گه‌یاندنی شاعیره‌ به‌ جو‌رتیک له‌ فه‌ردانییه‌تی قوول و به‌ شوناسیکه‌ی شه‌خسیی ئه‌وتۆ ده‌رفه‌تی فرینی له‌ گه‌مارۆکاندا ده‌دات.

۲- شاعر له‌ سفه‌روه‌ ده‌ست پیناکاته‌وه‌، به‌لکو‌ هه‌میشه‌ به‌ جو‌رتیک له‌ جو‌ره‌کان رابوردو دژ به‌ خو‌ی به‌کارده‌هینیت. واته‌ مادده‌یه‌کی خا‌و له‌ خه‌یال و وینه‌ی نا‌ نه‌ست و میتو‌لوژی و مانا‌و فۆرم به‌کارده‌هینیت که‌ له‌ ساتی ئه‌و قوول‌تر و دیرین‌تر، به‌لام کارکردنی به‌و مادده‌ خا‌وه‌، هه‌میشه‌ دژ به‌و کولتوری ریک‌خسته‌یه‌ که‌ پشتر ئه‌و ماددانه‌ی تیدا نیسته‌جی‌وون. ناچیته‌وه‌ ژیر حوکمی ئه‌و ماددانه‌، به‌لکو‌ له‌ سیستمی خو‌ی ده‌ریاندینیت، په‌رشیان ده‌کاته‌وه‌، ئه‌و لۆژیکه‌ تیکه‌ده‌شکینیت که‌ ریک‌خستوون و به‌رجه‌سته‌ی کردوون. ئه‌و له‌ حوکمی یه‌که‌کانی خه‌یال و یاده‌وری و نه‌ست ده‌ریاز نابیت، به‌لام له‌ سیستمه‌کانیان ده‌ریاز ده‌بیت. له‌ میتو‌لوژی ده‌ریاز نابیت، به‌لام له‌ سیستمی دیرینی به‌ره‌مه‌ینانی میتو‌لوژیی ده‌ریاز ده‌بیت. له‌ بابته‌کانی جاران ده‌ریاز نابیت، به‌لام له‌ کو‌ی ئه‌و سیستمه‌ ده‌ریاز ده‌بیت که‌ ئه‌و بابته‌تانه‌ی ریک‌خستوه‌. ئیمه‌ ئه‌م‌رۆ و سبه‌ی و تاهه‌تا هه‌تایه‌ بو‌مان هه‌یه‌ له‌سه‌ر عیشق و جه‌نگ و گونا‌ه و نیشتمانی بنووسین، به‌لام ئه‌وه‌ی که‌ ده‌یگۆرین ئه‌و سیستمه‌یه‌ که‌ ئه‌و بابته‌تانه‌ی له‌ کو‌ندا له‌ خو‌ گرتوه‌.

۳- شاعر له‌ ده‌ره‌وه‌ی هه‌موو پرۆژه‌کانی نو‌یگه‌ریش، جیاوازییه‌.

هه‌موو شاعریک یه‌که‌جار ده‌رده‌که‌و‌یت و دووباره‌ نابیته‌وه‌، هه‌موو شاعریک به‌راورد به‌ کو‌ی شاعره‌کانی تر ریزه‌ره‌. هه‌موو شاعریک ته‌نیا به‌و مانایه‌ ده‌بیته‌ شاعر که‌ جیاوازه‌ له‌ شاعره‌کانی تر. شتیکی تره‌ که‌ له‌وانی تر ناچیت. ئه‌و شاعرانه‌ی که‌ جیاوازیی نین، ئه‌و شاعرانه‌ن که‌ شاعرین.

موزه‌خانه‌یه‌که‌وه، له‌ویادا‌ته‌نیا‌ ناوی‌ پاشماوه‌و‌ په‌یکه‌رو‌ زه‌مان‌ و‌ جینگای‌ په‌یکه‌ره‌کان‌ ناگوریت، به‌لکو‌ دووباره‌ له‌سهر‌ به‌رده‌کانیان‌ نه‌قاشی‌ ده‌کاته‌وه، دووباره‌ له‌سهر‌ تابلوکان‌ وینه‌ ده‌کیشیتته‌وه. نه‌و‌ ده‌ستبه‌رداری‌ کون‌ نابتیت، به‌لام‌ ده‌موچاویتکی‌ تر‌ ده‌داته‌ میژوو.

شاعر نه‌و‌ شونډه‌یه‌ ته‌واوی‌ میژووی‌ ده‌سته‌جه‌معی‌ و‌ به‌هاکان‌ و‌ نرخه‌کانی‌ ده‌که‌ونه‌ ژیر‌ په‌رحمه‌تی‌ فه‌نتازیای‌ شاعیره‌وه.

شاعر تاکه‌ جینگایه‌که‌ که‌ تپیدا‌ رڅی‌ شاعیر‌ کونترولی‌ رڅی‌ کومه‌لگا‌و‌ میژوو‌ و‌ به‌هاکانیان‌ ده‌کات. لیره‌وه‌ وه‌زیفه‌ی‌ شاعر نه‌وه‌یه‌ که‌ ده‌سه‌لاتی‌ فه‌نتازیای‌ فهدی‌ به‌سهر‌ هه‌موو‌ ده‌سه‌لاته‌کانی‌ دیکه‌ی‌ به‌رزیکاته‌وه. شاعر ساته‌وه‌ختیتکی‌ فه‌نتازیانه‌ی‌ ده‌سه‌لاته. ده‌سه‌لاتیکه‌ هه‌میشه‌ له‌ فه‌نتازیادا‌ ده‌ژی‌ و‌ له‌ویادا‌ ده‌میښته‌وه. لیره‌وه‌ شاعر هه‌میشه‌ ناواقعییه‌. ناواقعییه‌ به‌و‌ مانایه‌ی‌ ته‌عبیره‌ له‌ حاله‌تیتکی‌ ناکومه‌لایه‌تی‌ و‌ میژووی، حاله‌تی‌ ده‌سه‌لاتی‌ په‌های‌ تاک‌ و‌ ده‌سه‌لاتی‌ په‌های‌ رڅیتکی‌ فهدی‌ به‌سهر‌ قه‌ده‌ری‌ هه‌موو‌ شته‌کاندا. نه‌م‌ ده‌سه‌لاته‌ فه‌نتازییه‌. ده‌سه‌لاتیکه‌ له‌ ده‌روه‌ی‌ شاعر ناژی. لیره‌وه‌ کیشی‌ نیوان‌ شاعیرو‌ کومه‌لگا‌ نه‌زه‌لییه‌، به‌یه‌که‌گه‌یشتنی‌ شاعیرو‌ کومه‌لگاش‌ هه‌میشه‌ به‌یه‌که‌گه‌یشتنی‌ پر‌ نیگه‌رانی‌ و‌ په‌شپوی‌ و‌ نارپیکیه‌. شاعر‌ نازادییه‌کی‌ فه‌نتازییه‌، که‌ ده‌کرت‌ بکرتته‌ نمونه‌ی‌ بالا‌ یان‌ ئیدیالی‌ هه‌موو‌ نازادییه‌کانی‌ تر. واته‌ شاعر ته‌نیا‌ نازادی‌ نییه‌، به‌لکو‌ ئیدیالی‌ نازادییه‌کانه‌، چونکه‌ نازادیی‌ ئیدیال‌ گه‌یشتنه‌ به‌ شکاندن‌ کوته‌کان‌ بیته‌وه‌ی‌ برمیښه‌ ناو‌ بیمانایی‌ و‌ پوچپیه‌وه. نازادیی‌ ئیدیال‌ ته‌واوی‌ سه‌ره‌ستیه‌که‌ زائیدی‌ ته‌واوی‌ یاسا‌ و‌ مانا‌ ده‌کرت، نه‌وه‌ش‌ رنګه‌ ته‌نیا‌ له‌ شاعیردا‌ بیته‌دی.

واقع و هارمونی

لیرده‌ا‌ پرسیاریتکی‌ گه‌وره‌ دیته‌ پشش‌ له‌ باره‌ی‌ شاعیرو‌ هارمونییه‌ت، که‌ پرسیاریکه‌ گه‌له‌ک‌ جار‌ فه‌راموش‌ ده‌کرت. گه‌ر‌ شاعر به‌دیوکتدا‌ هیزتکی‌ ئانارشیه‌انه‌ بیت‌ چون‌ ده‌توانین‌ قسه‌ له‌ هارمونییه‌ت‌ بکه‌ین‌؟ یان‌ له‌ سایه‌ی‌ نه‌و‌ یارییه‌دا‌ ئیمه‌ باس‌ له‌ چ‌ هارمونییه‌تیک‌ ده‌که‌ین‌؟ من‌ باوه‌ریتکی‌ ته‌واوم‌ هه‌یه‌ که‌ شاعر له‌ قولاییدا‌ گه‌مه‌یه‌. گه‌مه‌ به‌و‌ مانایه‌ی‌ ته‌عبیره‌ له‌ فاسیله‌یه‌ک‌ له‌ رووداوه‌ واقعییه‌کان. به‌و‌ مانایه‌ی‌ له‌سهر‌ بنه‌مای‌ فه‌نتازیاکردنی‌ واقعیکی‌ ئیفتیرازی‌ «شیمان‌یه‌ی‌» دروستبوه. له‌سهر‌ وینه‌ی‌ مملانیته‌کی‌ ئیفتیرازی‌ ناراسته‌قینه‌ دروستبوه. که‌ ده‌لیم‌ شاعر گه‌مه‌یه‌ به‌و‌ مانایه‌ گه‌مه‌یه‌که‌ کار‌ له‌سهر‌ واقعیکی‌ ئیفتیرازی‌ ده‌کات، به‌و‌ مانایه‌ جیهان‌ وه‌ک‌ خوی‌ تپیدا‌ ده‌رناکه‌ویتته‌وه، به‌لکو‌ جیهان‌ وه‌ک‌ ئیمه‌ ویتیمان‌ کردووه‌و‌

به‌ جیهانه‌وه‌ ناوازه‌بیت، به‌لکو‌ به‌ پیچه‌وانه‌وه‌ هه‌موو‌ شاعریتک‌ به‌ جوړتکی‌ تایبه‌تی‌ مملانیته‌ نیوان‌ تاکه‌گرایی‌ و‌ کوژینی‌ خوی‌ ده‌ژی، هېچ‌ شاعریتک‌ به‌شپوه‌ی‌ شاعریتکی‌ دی‌ پیوه‌ندی‌ له‌گه‌ل‌ رابوردوودا‌ نابه‌ستیت، هېچ‌ شاعریتک‌ به‌شپوه‌ی‌ په‌کیتکی‌ دی، نه‌و‌ ده‌نگه‌ هاوبه‌شه‌ نادویتیت‌ که‌ له‌ ناویا‌یه‌تی.

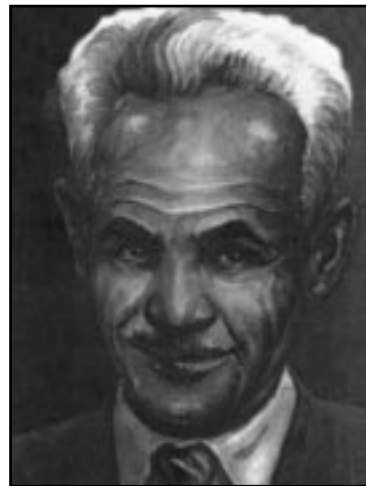
تاقانه‌یی‌ شاعر له‌ کارلیکی‌ دوو‌ په‌گه‌ز‌ دیته‌ دی‌ که‌ هه‌روو‌کیان‌ له‌ گوراندان، په‌کیتکیان‌ پیوه‌ندییه‌کی‌ نویمان‌ به‌ حاله‌ هاوبه‌شه‌کانی‌ کولتوری‌ مرؤقایه‌تیبیه‌وه‌ پی‌ ده‌به‌خشیت، نه‌وی‌ دیکه‌یان‌ پیوه‌ندییه‌کی‌ نویمان‌ له‌گه‌ل‌ خوماندا‌ بو‌ به‌رقه‌رار‌ ده‌کات.

لیرده‌ا‌ پیوسته‌ نه‌و‌ راستییه‌ ده‌ستنیشان‌ بکه‌ین، که‌ پرؤسه‌ی‌ شاعر به‌ تازه‌گرپیه‌وه‌ ده‌به‌ستیتته‌وه.

هه‌موو‌ شاعریتک‌ ده‌کرت‌ له‌گه‌ل‌ کوژی‌ شاعره‌کانی‌ دنیادا‌ جیاوازیته‌، به‌لام‌ هه‌موو‌ جیاوازییه‌ک‌ جیاوازی‌ تازه‌گرانه‌ نییه‌. تازه‌گره‌ی‌ له‌سهر‌ جیاوازی‌ و‌ چه‌ند‌ شتیتکی‌ دیکه‌ش‌ به‌نده‌، جیاوازیوون‌ جوه‌وه‌ری‌ شاعر، به‌لام‌ نه‌م‌ جوه‌وه‌ره‌ بونیادیکی‌ دژی‌ هه‌یه‌ که‌ هیزی‌ لیکچوونه‌و‌ له‌ ناوه‌وره‌ا‌ گومان‌ ده‌خاته‌ سهر‌ نه‌و‌ تاک‌ و‌ ته‌نیا‌و‌ تاقانه‌ییه‌. شاعیري‌ تازه‌گر‌ ته‌نیا‌ له‌سهر‌ جیاوازی‌ ئیش‌ ناکات، به‌لکو‌ له‌سهر‌ جیاوازییه‌کی‌ هوشیار‌ و‌ دوزینه‌وه‌یه‌کی‌ ناگیانیه‌ی‌ په‌گه‌زه‌ هاوبه‌شه‌کان‌ کارده‌کات.

رڅیتکی‌ گشتی‌ هه‌میشه‌ له‌ قه‌سیده‌دا‌ کارایه‌، به‌لام‌ رڅی‌ گشتی‌ مادده‌ی‌ شاعیره‌، پاشخانه‌که‌یه‌تی، رڅی‌ گشتی‌ له‌ قه‌سیده‌ ده‌رناکرت، به‌لکو‌ جله‌وی‌ لیده‌سه‌نرپته‌وه‌، کون‌ له‌ شاعر ده‌رناکرت، چونکه‌ ئیمه‌و‌ کون‌ به‌یه‌ک‌ که‌ره‌سته‌ کارده‌که‌ین‌ که‌ زمانه‌. کون‌ له‌ رڅی‌ نه‌ست‌ و‌ یادوه‌ری‌ و‌ خه‌زینه‌ی‌ زمانه‌وه‌ ده‌گه‌رپته‌وه‌، به‌لام‌ جیاوازییه‌کی‌ گه‌وره‌ هه‌یه‌ له‌ نیوان‌ گه‌رانه‌وه‌و‌ دووباره‌ بوونه‌وه‌دا. کون‌ زه‌وییه‌ک‌ نییه‌ پر‌ نه‌بیت‌ له‌و‌ نادیارانه‌ی‌ له‌شاعیردا‌ به‌دوایدا‌ ده‌گه‌رپتن‌ نه‌وه‌ی‌ گرنگه‌ له‌ تازه‌گریدا‌ تیکشکانی‌ سیستمی‌ کونه‌، تیکشکانی‌ جوړی‌ ده‌رکه‌وته‌که‌یه‌تی، کون‌ ده‌بیت‌ بکه‌رپته‌وه‌، به‌لام‌ نابتیت‌ دووباره‌ بیتته‌وه. واته‌ له‌ ناو‌ رڅی‌کی‌ تر و له‌ سیاقی‌ دیکه‌دا‌ دیتته‌وه، به‌گوته‌ی‌ دریدا‌ هېچ‌ شتیتک‌ ون‌ نابتیت، به‌لام‌ له‌ ناوکوی‌ دیکه‌دا‌ ده‌بیښنه‌وه‌ تازه‌گره‌ی‌ له‌ شاعیردا‌ دیتته‌وه‌ی‌ نه‌و‌ ناوکوییه‌ تازه‌یه‌یه.

شاعر دواچار‌ ملکه‌چ‌ پیکردنی‌ هه‌موو‌ شتیتکی‌ ده‌سته‌جه‌معی‌ و‌ کومه‌لایه‌تیبیه‌ بو‌ هیزی‌ فهد‌ و‌ گیانی‌ تاکه‌گرایی‌. شاعر ناویتنه‌ی‌ ملکه‌چ‌کردنی‌ رڅی‌ تایبه‌تی‌ نییه‌ بو‌ رڅی‌ گشتی، به‌لکو‌ به‌ پیچه‌وانه‌وه‌ باشرین‌ ته‌عبیره‌ له‌ چوک‌دادانی‌ کولتوری‌ ده‌سته‌جه‌معی‌ بو‌ سه‌رکیشی‌ و‌ یاخیوون‌ و‌ گوپنه‌دان‌ و‌ یارییه‌کانی‌ شاعر. شاعیر لیره‌دا‌ له‌ په‌کیتک‌ ده‌چیت‌ که‌ پاسه‌وانه‌کان‌ غافلگیر‌ ده‌کات‌ و‌ ده‌چیتته‌ ناو‌

گوران

هیمارېژمان کردووه دهرده که ویت... جیهان وهک ئیمه له مملانییه کی مه جازی یان له فیلیکدا کورتی ده که یه وه دهرده که ویت.

لهم رووه و پویسته له شیعردا بۆ واقع نه گه ریپن. قهره داغی گوران قهره داغی شیعره، نه وهک قهره داغی واقعی. هه ورامانی گوران هه ورامانیکی ئیفتیرازییه. هه ورامانی راسته قینه ته نیا جوانی نییه، به لکو پره له ناشیرینیش، پرسیاره که لیردها ئه وه نییه که ئایا قهره داغی گوران راسته یان درۆ، به لکو ئه وه یه که خودی پرسیاره که بیمانایه، چونکه گیرانه وه بردنه وه بۆ سهر و اقیعیش، خۆی له خۆیدا گه مه یه کی فه نتازییه. که شاعیر ده مانگی پته وه بۆ به شیک له واقع یان بۆ جیگایه ک خودی ئه وگی رانه وه یه به شیکه له فه نتازیا، لهم کاته دا ئه وه فه نتازیای شیعی نییه بهرگی واقعی له بهر کردووه، به لکو به پیچه وانه وه اقبعه ته واه وهر گه راره ته سهر فه نتازیا. رهنکه ههر دوو گه شته که ی گوران دوو نمونه ی گرنک بن که چۆن شوتنی واقعی ده بیته شوتنی فه نتازی. ههر دوو ئه وه ئه زموونه له دیدی مندا دوو ئه زموون که ته نیا به وه سف و توانای وه سفکارانه ی گوران ته فسیرنا کرتین، به لکو توانای شاعیری یانه ی گوران له گواستنه وه و ئازاد کردنی واقع له واقعییه تی خۆی و ره سمکردن له سهر و اقیع به بویه کی فه نتازی ئاشکرا ده کن. لیره دا گهر شاعیر واقعی وهک خۆی گوازه وه ئیدی ریگای مردنی هه لبراردووه، چونکه ئهرکی شیعر ئه وه یه شتیکی ئیفتیرازی دروست بکات... لیره دا ئه نارشییه ت «فه زه و بییه ت» ی شاعیر گری دراوی جه وه هری خۆیه تی وهک یه کی تیک مافی گورین و یاری کردنی هه یه به هه موو ئه و شتانه ی ده چنه بهر ده سته... خودی شیعیش ئه و یاری کردنه یه به و شتانه ی دینه بهر ده سته... گه و ره ترین مافی شاعیریش مافی یاری کردنه.

که واته چۆن شاعیر له حالیکدا ئه و مافه مه زنه ی هه یه ریکی و هارمونییه ت ده گتیره وه بۆ جیهانی شیعی خۆی. کاتیکی ده لپین شاعیر یه کی که مافی مه زنی هه یه. هیرتیکی ئیلاهیانه ده به خشینه شاعیر، به لام دیویکی ئه م هیزه هه میشه دیویکی شه ی تانی یانه یه نه وهک خودا ییانه بیت. دیویکی تیکدروو گالته که رو بیوه فاو ناکۆکی دروستکه ره، دیویکی کایۆس دروستکه ره، بزوتنه بۆ فه وزا، نارپتیکی ساز، بگۆر بۆ مانا کانی ستاتیکی، گالته جار. چۆن ئه م دیوه ده گاته هارمۆنی، چۆن ئه م نیگایه که فۆرمگیر ده بیت و له بهرگی تیکستی کدا بهرجه سته ده بیت ده بیته هه لگری جۆریکی له هارمۆنیا و ریکی؟

شیعی به دیدی من تا ئه و جیگایه ئانارشییه که ماده ده کانی رۆحی گشتی وهر ده گرت و ده یکات به مولکی تاییه تی خۆی، تا ئه و شوینه ئانارشییه ئه وه ی گشتیه ده یخاته ژیر په حمه تی تاییه تییه وه، ئه وه ی گهردوونیه ده یخاته بهر په حمه تی ئه وه ی زۆر نادیا رو تاییه تییه، ئه وه ی زۆر رو خسار ریژ بووه ده یخاته ناو پلانی ئه وه ی هیشتا بیرو خساره.

ئانارشییه تی شیعی درچوون و پاکردن و چوونه دهرده وه نییه له لۆژیک، به لکو دۆزینه وه ی سیستمیکی قولتیره له و سیستمانه ی که هه بوون.

شیعی بهر ده وام گۆرینی دیده مانه بۆ سیستم، بۆ ریخستن، بۆ مانا، بۆ ناوکۆبی، بۆ پیوه ندی.

ئه وه ی له سه ره تا وه وهک کایۆس و نارپتیکی ده بیینین، ته نیا له گه ل تیکه یشتنی ئیمه دا بۆ کایۆس و نارپتیکی ده گونجیت.

ئیمه کاتیکی قسه له نارپتیکی ده که یین، گیرۆده ی ساتیکین چاومان دهرفه تی بینینی ئه و سیستمه ناوه کی یانه مان پینادات که له دایکیبون، گیرۆده ی جۆریکی له سیستمین نا هیلیت له جۆریکی دیکه ی سیستم تیکه یین. له کاتیکی شاعیر هه میشه جووله یه رووه جوړه سیستمیکی تر. گۆرینی میعمار به میعمارتیکی قولتی تر. سیستمه نوپکانی شیعی هه میشه رۆچوون بۆ جیگایه کی سه ختر له پیوه ندیدا، هارمۆنیا ئه و یه که تازه یه یه که کۆی وینه کان و مانا کان و پچران و ناکۆکی و دژایه تییه کان، کۆی دره وشانه کانی ئه ورو و سه ره هلدانه وه ی وینه دیرینه کان له ناو ناوکۆبی دیکه دا کۆده کاته وه میعمارتیکی تر یان لیدرسته دکات. ئه و فه وزایه که شیعی له کۆنترۆل کردنی جیهاندا دروستی ده کات، هه میشه له ناو جوړه میعمارتیکی دیکه دا کوتایی دیت. هه موو شیعی تیک ساتیکی بیده نگبون و ئارامبون و کوتایی هه یه. ئه وه ئه و ساتیه که ئیتر ده وه ستیت و هه رگیز ناگۆردیت.

جیگایه ک هه یه شیعی وهک سیستمیکی وشه و ریخستن و دهرکه وتن ته واه ده بیت. شیعی ئه گه رچی روو له جوولاندنی زه من و دابه شکردن و خیرا کردنی، به لام خۆی ساتیکی بیده نگی و نه جوولانی قولتی هه یه. که ئیتر له و یادا به دوا

جیهانی شاعر یاسای ترن.. لپروه هارمونییه تی جودایه له هارمونییه تی لیکچوون و وهکیه کی و سیمیتربیه ت. هارمونییه تی شاعر له کۆردنه وهی دژایه تی و له جیاوازی دایه، جیاوازی ناوه کی و جیاوازی دهره کی، ناکۆکی ناوه کی و ناکۆکی له گه ل دهره وه دا.

شاعر و جیهان

کریستیان دیکه له وتاریکدا دنهوسیت «شاعیران که باس له جیهان دهکن، باس له خوین دهکن، که باس له خوشیان دهکن باس له جیهان دهکن»

“Ich bin keiner von uns”, Fremdsein in der Strabenbahn, kerstin Decker. PNN

به لām به بۆچوونی من وهزیفه ی شاعر نییه، جیهان نیشان بداته وه. شاعر خو ی هه مبه شه جیهانی که له ته نیشته جیهانی که تره وه. شاعیران که باس له جیهان دهکن باس له جیهانی که نه بیزارو و نه ناسراو دهکن. که باس له خودیش دهکن باس له خودیکی دیکه و نااشکرا دهکن.

جیهانی شاعر، جیهانی که به کۆمه لیک یاسای تایه تیبه وه که له سه ر رۆشنایی یاسا کۆمه لایه تی و سیاسیه کاندایه تفسیر ناکریت.

شاعر نۆتۆنۆمییه کی ته واری هه به. شاعر کاتی که ده بیته هه ول بۆ دووباره کردنه وه و رهنگدانه وهی جیهان، ده بیته قه سیده یه کی ئاسان. سیحری قه سیده له و ته لیسمه دا دروست ده بیته کاتی که دلیا ده بین باس له جیهانی که ئیفیتیرازی ده کات. باس له گه ردوونیکی بچووکراوه ده کات. باس له شتی که ده کات ئاسه واری ئه م جیهانه ی ئیمه ی تیدایه و ئه و نییه، باسی ژبانی که ده کات، سیبه ری ئه و ژبانه ی ئیمه ی تیدایه و، به لām هه مان ژبان نییه. باسی هه ر شتی که ده کات پروبه ریکی قوول ده هیلتیه وه بۆ گومان، هه ر وینه یه که ره سم ده کات، له پشتیه وه ئیمه ناچارین له خو مان پیرسین ئایا به راست ئه مه ئه و دیمه نیه که به روو که ش راید ه گه یه نیت. ئایا ئه مه ئه و نیگار به که بانگه یشتی بۆ ده کات. ئه گه ر ئه وه، له چیدا جیاوازه و بۆ جیاوازه؟

کیشه ی گه وه له پتوه ندی نیوان شاعرو جیهان یان واقیعه دا ئه وه یه که گپرانه وه ی شاعر بۆ واقیعه هه چمان له نه یتییه کانی قه سیده که بۆ تهفسیر ناکات. ئایا که ده لئین بکه ری ناو قه سیده که ی نالی مه ستوره یه، ئه مه هه یج له و یه که داخراو و سیمۆتیکیه ته به یه کداچوه ی قه سیده که شی ده کاته وه؟. کاتی که ده لئین ئه م قه سیده یه ی گۆران بۆ هیوای کوری نووسیوه، هه یج له قوولایی تاریک و میتافیزیکی ئه و ترسه ناوه کییه ی قه سیده که تهفسیر ده کات؟. گپرانه وه ی قه سیده بۆ جیهان و واقیعه، بۆ رووداوتیک، بۆ چرکه یه کی میژووی، بۆ یه کیکی دیاریکراو، هه یج له ته لیسمی ناوه کیی

نارامی ده گات. ئه گه رچی ئه و ده ستکاری جیهان ده کات، به لām خو ی که دیته دهری و ته واد ده بیته و له ناو دیوانیکدا نیشته جی ده بیته، ئیدی ده بیته ئه و شته نه گۆره ی تاهه تاهه تایه بیگۆران ده میتیتیه وه. شاعیره کانی گۆران و مه حوی و هه موو شاعیرانی تر خراپ یان باش دواجار له وه دا به شدارن که که س ناتوانیت هه چبان بۆ زیاد بکات یان هه یچیان بۆ که م بکات. واته وه ک سیستمیکی دیاریکراوی وشه وه ک میعماریکی ته واد و ئه به دی له و یادان. ئه وه ی که ده گۆریت خودی شاعر نییه، به لکو تیکه یشتنه مانه لپی. شاعر یه کجار له دایک ده بیته و ده چیتیه ناو هارمونیایه کی تایه تیبه وه که هارمونیای ئه به دییه ته. هارمونیای نه گۆرانه، سیستمی چوونه ناو زه مانه وه له دهرگا ئه به دییه کانییه وه. شاعر ده شیت له بیر بچیتیه وه وه فه رامۆش بکریت، ده شیت به ناشایسته و ناشاعر ته ماشا بکریت، به لām ناگۆریت. که یه کجار له دایک ده بیته، ئیتر تاهه تاهه تایه له ناو ماهیه تی خودیدا دیله، تاهه تاهه تایه کۆله ی ئه و وینه ئه به دییه ی خو یه تی. به مانایه کی تر هه یج تیکستی که دووجار جیهان ناچوولیتیت. دووجار مانا ناگۆریت، دووجار ناچیتیه ناو مللانییه له گه ل تیکسته کانی تر دا، دووجار ناچیتیه ناو پرۆسه ی نه قاشیکردنی جیهانه وه، ناچیتیه ناو شه روه له گه ل رۆحی گشتیدا، به لکو هه موو شاعیریک یه کجار شانس ی ئه وه ی هه یه ئه و جه نکه بکات. لپروه هه موو قه سیده یه که به ته نیاو وه ک ساتیکی ناوازه دووباره نه بووه وه ده بیته ته ماشا بکریت. هه موو قه سیده یه که جوولیه کی مه زنه، هه ولکی گه وره یه بۆ هینانی شتیکی دیکه، به لām ئه و هه وله له گه ل ته واد بوونیدا ده که ویتیه ناو نه جوولانه وه. جیاوازی نیوان ئه و دوو ساته ساتی جوولان و دروستبوونی شاعر له گه ل ساتی دووه مدا که ئیمه له دیدی خو مانه وه جاریکی دی جه نکه کانی خو مان ده خه ینه وه سه ر تهفسیری شاعر جیاوازییه کی گه وره یه، له ساتی یه که مدا ئه وه شاعر خو یه تی جیهان ده گۆریت و سیستمه کان ده جوولیتیت. له ساتی دووه مدا که ده چینه وه سه ر شاعر ئه وه ئیمه ی شاعر له ناوه وه ده جوولینین و ته ماشای ده که یین. له ساتی یه که مدا شاعر بینه ره له ساتی دووه مدا شاعر بینه ره. له ساتی یه که مدا شاعر بکه ره له ساتی دووه مدا شاعر کراوه. له ساتی یه که مدا ئه و جیهان وه ک تیکستی بۆ خو ی ته ماشا ده کات له ساتی دووه مدا تیکستی ئه و وه ک جیهانی که ته ماشا ده کریت. هارمونییه تی شاعر له و یه که تازه یه دایه که دروستی ده کات. هه موو شاعیریک یه که یه کی داخراو ته واد. هه موو ناکۆکییه ناوه کییه کانی، هه موو دژایه تیبه ناوه کییه کانی، هه موو رارایی و نه گه یشتنی به دهره نجام، هه موو پاکبوونه وه یه کی له مۆرالی ئاسایی، هه موو جیابوونه وه یه کی له شته گشتیه کان، دواجار له ناوه وه یه که یه کی ناوخۆ پیکده هیلتیت. یاساکانی

له وهدایه چۆن خود یان سویکت دیاری دهکه یڼ. بۆ تهوهی خۆم له ههر گرفتییکی فلهسه فی لادهم ناچارم تهواو سه رهنجی خۆم له سه ر سویکت کۆنکریت بکه م. خود یان سویکت به دیدی من له دهره وهی هیزه کانی دهره وه قسه ی له سه ر ناکریت. لایه نی که م بۆ من که سووکه ته ماسیکی به رده وامم له گه ل کولتووری بونیادگه ریدا هه یه. سویکت به دهر له بونیاده کانی دهوروبه ری سه یرناکه م. وهک له سه ره تاوه قسه م کرد، فلهسه فهی نوئ بریکی زۆری فلهسه فهی مه رگی سویکته. پاشه کسه و له که لکه وه تنی سویکته. چ لای بونیادگه ره کان و چ لای پۆست مۆدیرنه کان سویکت ته و جینگا سه نتراله ی نیبه. بونیادگه ران به پیچه وانه ی وجودیبه ت و شاندادانی ته ستووری بۆ سه ر چه مکی سویکت. پۆست مۆدیرنه کانیش به پیچه وانه ی سه نترالیزه بوونی چه مکی مرۆف له کولتووری رۆشنگه ری و مۆدیرنه دا. له گه ل ته وه شدا پیموایه سویکت وهک بکه ریکی ره سمی هه میشه ناو نیشانی له سه ر هه موو کردارو تیکستیکه، مه رگی نووسه ر ته وه ناگه یه نیت هه موو نووسه ریک ناوی خۆی له سه ر تیکسته کان نه نووسیت. سویکت «خود» وهک بکه ر هه میشه ده میتیته وه، به لام ته وهی گرنگه ئایا ته و بکه ره دوا جار چه ند ته عبیر له تاقانه یی خۆی دهکات. من له تیگه یشتنمدا له م پیوه ندیبه له و سه ره تاپه وه ده ستپه ده که م که سویکتی ساف بوونی نیبه و سویکت بکه ری کۆمه لئی هیزی دیکه یه که له ناویدان و ته ویش له ناویندایه، به لام ته مه له شیعه ردا که میک پیچه وانه ده بیته وه، به و مانایه شیعه ره ولئی ته و بکه ره یه بۆ شکاندنی ته و ئابلۆقه یه، هه ولئی ته و سویکت ته یه بۆ دۆزینه وهی جینگایه ک له دهره وهی ته و هیزانه ی گه مارۆی ده دن و ره شی ده که نه وه. هه ولئی سویکته به شیک له خۆی بخاته ژیر رکیفی فه نتازیای به شیکی دیبه وهی.

باوه رهینان به هیزی ته و پیکه اتانه ی که سنور بۆ سویکت داده نین باوه رهینان نیبه به نیکه تیقیبه تی سویکت. دوا جار شیعه ره کیکه له و هه ولانه ی سویکت ده یدا بۆ جیا کردنه وهی خۆی، بۆ خو سه لماندن و چوونه دهره وه. ته م سیفه ته خودگه راییه ی شیعه ر. ته م گه رانه وه یه بۆ رزگار کردنی خود، ته م هه موو هه ولله بۆ خولقاندنی سیفه تیک که کاراکته ری ته و نیشان بداته وه. دوا جار واده کات شیعه ساتیک بیت له ساته زۆره کانی خود. واته شیعه ره رگیز ئاوپنه یه کی ره ها نیبه بۆ خویندنه وه و تیگه یشتن له خود. له شیعه ردا خود خه لاقیبه ت و فه نتازیای خه یال و ئاره زوو و ئازادیبه کانی خۆی نیشان ده داته وه نه وهک واقعی خۆی. خود وینه ی خۆی دهرنا خاته وه، به لکو خه لاقیبه تی له دروستکردنی وینه دا نیشان ده داته وه. کاتیک شیعه ره خوینینه وه، دۆزینه وهی منی شاعیر له ناو ته و شیعه رانه دا کاریکی ئاسان نیبه، به لام بینی خه لاقیبه تی شاعیر، کاریکی سه خت نیبه. که سانیکی زۆر هه ن ناتوان

شیعه ر ناگۆریت. له شیعه ری راسته قینه دا، ته و شیعه ری که هه موو وشه یه ک به سه ر چه ند ئاراسته یه کی مانادا کراوه ته وه، که هه موو وشه یه ک به سه ر چه ند ته گه ریکدا دابه ش ده بیت. که ته لیسمی که هه یه چه ند به شکی نین دروست ده بیته وه. ناکریت قسه له واقعیبه تی شیعه ر بکه یڼ.

به بۆچوونی من گه رانه وهی شیعه ر بۆ واقع کاتیک سوودی هه یه که بمانگه یه نیت به دوا مانا. کاتیک ئیمه باس له واقعیبه تی تیکستی که ده که یڼ باس له وه ده که یڼ پیوه ندی ته م تیکسته به واقعی وه گرنگترین دهرگای ته فسیره تی. واته واقعیبه ت دهرگای ته لیسمه ناوه کیبه کانی ترمان لی ده کاته وه، به لام ته مجۆره نیگایه یان هه رگیز دروست نیبه، یان گه ر دروستیش بیت ته نیا دیویکی شیعه رمان نیشان ده دات و توانای نیبه دیوه کانی دیکه ی ئاشکرا بکات. واقعیبه تی قه سیده ریگا له دروستبوونی ته لیسمه کانی تر ناگرت که پیوه ندی یان به واقعی وه نیبه. واقعیبه تی قه سیده زۆر جار وهک زانیاریبه کی په راویزی بچووک و بیکاریگه ره ده میتیته وه. کیشه ی پیوه ندی به جیهانه وه، کیشه ی ته فسیره. ئیمه شیعه ره گه رینه وه بۆ دهره وهی خۆی تا بتوانین ته فسیری بکه یڼ، به لام کیشه ی جه وه ره له وه دایه که له به رابه ره قه سیده دا هه موو قه سیده یه کی راسته قینه دا کیشه ی ته لیسم و شفره ناوه کیبه کان دوا ویتستگه و دوا چاره سه ری نیبه. شیعه ر تا ته و شوینه زیندوو که جار دوا ی جار ته فسیر دوا ی ته فسیر، دوا ی هه موو شفره شکاندنیک، دوا ی هه موو ته لیسم شکینیبه ک، شفره یه کی تر ته لیسمی که دیکه له ناوه و ده دته دهری و ته فسیره کان به ئاراسته ی خۆی ده بات. ته وهی که ته فسیر ده توانیت پیشکه شی بکات، شکاندنی شفره یه که، بی ته وهی توانای ته وهی هه بیت که خودی شفره کان لابه ریت، روونکردنه وهی ته لیسمی که بیته وهی بتوانیت به ره له دایکبوونه وهی ته لیسمی که تر بگرت. دوا جار ته فسیری واقعی و میژوویی بۆ قه سیده، به رابه ره کۆمه لیک ره گه زی ناو واقعی و نامیژوویی ده وه ستن له ناوه وهی قه سیده دا که هه رده م به ره مه یینه ون بۆ ته لیسمی ناوه کیبه قه سیده، که وا ده کات گه رانه وهی قه سیده بۆ جیهان که م سوود و کورتبینه انه بیت.

من باوه ریم وایه ناوه وهی قه سیده، به شه تاییه تیبه که ی، ته و ئاسته ی که ئامازه بۆ سیستمیکی ناوخۆی خۆی ده کات، گه وره تره له و ئاسته گشتیبه ی ئامازه بۆ دهره وه ده کات. ته و به شه ی که ته لیسم دروست ده کات، گه وره تره له و به شه ی که مانا و ئاشکرای ده گه بیته تی.

شیعه ر خود «سویکت»

شیعه ر دهرکه وه ته یه کی فه ردیبه، به مانایه کی تر، سه روکاریکی زۆری له گه ل خوددا هه یه، به لام کیشه که

شاعر بخویننه وه، له بهرته وه تهنیا شاعیره کان ده خویننه وه. . کهسانیکي زور هه نازان کامه یه تیکستی راسته قینه، شاعیره کانن یا خود شاعیره کان. بابه خدان به شاعیریش هه میشه دهره نجامی که مکرده وهی بابه خدان بووه به شاعر. دیاره شاعیر خوی تیکسته، به لام یاساکانی خویندنه وهی تیکستی شاعیر وهک بوونه وهریکی میژوویی و کومه لایه تی جودایه له یاساکانی خویندنه وهی شاعر. شاعیر تیکستی که له جوریکی تر، تیکستی که له رووی کومه لایه تی و دهره ونیه وه مامه لهی له گه لدا ده کریت، به لام شاعر به لوژیکی خویندنه وهی شاعیر ناخویندنیته وه. تیکستی شاعر مه ودا وهرگرنتی شاعیره له خودی خویشی. واته له شاعردا ده توانین بۆ منی شاعیر بگه رپین، به لام ده بیت دلنیاش بین که چۆن شاعر ده توانیت آزادی و ئوتۆنومییه تی خوی له دهره وه وهرگریت، ناوه ها به رابه ر خودیش ده توانیت هه مان هه لویتستی هه بیت. خود له ریگای شاعیره وه خوی دهرناخت، ماهیه تی خوی دهرناخت، چونکه خودی ئه و ماهیه ته زور جار دروستکراوی خود نییه، به لکو دروستکراوی ئه و هپزانیه که له دهره وهی خودن. لیره وه شاعر به بۆچوونی من ناوینیه خود نییه، به لکو ناوینیه هه لهاته کانیته له خوی، ناوینیه شکاندنیته بۆ قالمه کانی خوی.

لیره دا گرفته که هه میشه هه مان گرفته، جاریک و اسه بری شاعر ده کریت ناوینیه میژوو و کومه لگا و واقیعه و جاریکی تریش و اسه بری ده کریت ناوینیه خود و ناوینیه تاییه نده ندیته کی تاییه تی شاعیره، هه ردوو ئه م بۆچوونه دوو بۆچوونی جه وه رگه ران. دوو بۆچوون شاعر وهک ته عبیرکردن له جه وه ریکی سه ره کی و زال و نه گۆر سه یر ده که ن، به لام شاعر ناوینیه نییه بۆ هه یج سه نته ریکی دیاریکراو. شاعر چالاکیه، سوپیکت وهک ناوینیه که بۆ نیشاندانه وهی خوی به کاری ناهینیت، به لکو وهک هپزیکي ئازادبوونی خوی ده بخاته کار. شاعر ته عبیر نییه له خود، لیره وه که قسه ده کات مه به ستیکی تاییه تی و مه به ستداری ئه و نیشان ناداته وه، مانایه ک مورالیکي تاییه تی ئه و نیشان ناداته وه، به لکو ته و او به پتچه وانه وه شاعر ئه وه نیشان ده داته وه که سوپیکت له یه ک کاتدا ده توانیت زیاد له شتیک بیت، ئه وه نیشان ده داته وه که چه مکی «جه وه ره» و «ناوینیه که ی» دوو چه مکی نامۆن به شاعر، چونکه دوا جار شاعر جووله یه کی ئازاده به ره وه دهره وهی ئه و شوینانه ی که هپزی خه یال و نه ندیته وه زمان له دهری یه ک سه نته ر کۆده که نه وه. شاعر هه رگیز مه یلی نییه له دهری یه ک سه نته ر، له دهری یه ک گری، له دهری یه ک مانا کوبیتته وه. شاعر نه ناوینیه یه ک شته، نه ناوینیه یه ک جه وه ره، نه ره نگدانه وهی یه ک ئاراسته و یه ک جووله یه، شاعر په رشبوونه وه یه کی ئازادو چاوه روان نه کراوه. به ره وه دهره وهی هه موو سه نته ریک دهروات، به تاییه ت سه نته ری

سوپیکت و سه نته ری ئوبیکت. شاعر کورت ناکریتته وه سه ره یه که جوور جووله. شاعر هپزی سوپیکته بۆ ره سمکردن له سه ره خوی، بۆ گۆرینی خوی، بۆ دیاری نه کردنی ماهیه تی خوی، یان وهک جان جاکۆب برایتینگر سالی (۱۷۴۰) ده نووسیت شاعر ئیشکردنی توانای وینا کردنه له سه ره توانای وینا کردن. «هانز هیل ۱۰۸» شاعر چۆن دهره ق به جیهان بیته فایه و وهک خوی نیشانی ناداته وه، ناوه هاش دهره ق به خود وه فادار نییه. شاعر هپزی نه قاشیه له سه ره هه ردوو ئاسته که. هپزی گۆرینی بکه ره و کراوه. سوپیکت لیره دا بکه ریکه که ده توانیت خوی بکاته کراو. ده نگیکه که ده توانیت خوی بکاته سه دا. خوی ئاشکرا ناکت، به لکو له سه ره خوی ره سم ده کات، خوی نیشان ناداته وه، به لکو ئه و ده مامکانه نیشان ده داته وه که ده توانیت له سه ریان بکات. به مانایه کی تر له شاعردا وهک چۆن جیهان نابین و واقیعیکی ئیفتیرازی ده بینین، هه مان شیه خود نابین و ده مامکه کانی ده بینین.

شاعر و حه قیقه ت

چه مکی حه قیقه ت له چه مکی که مال جیا ناکریتته وه. کاتیک ده لپین حه قیقه ت. ئه م چه مکه له چه مکی که یشتن به شتیکي کۆنکریت و کۆتایی جیا ناکریتته وه. جیا نه بوونه وهی چه مکی حه قیقه ت له چه مکی کۆتایی، جه وه ره ی زۆریه ی ره خه کانیسه له حه قیقه ت که له گه ل نیشته دا ده ستپن ده کات. کاتیک باس له حه قیقه ت ده که بین قسه له ویتسگه یه ک ده که بین که تپیدا شته کان دوا مانای خو بان وهرگر توه. حه قیقه ت دۆزینه وهی دوا بین ماله. فیکری ئایینی و ئایدۆلۆژیا سیاسییه کانی تر زور کار له سه ره چه مکی دۆزینه وهی حه قیقه ت ده که ن. له م چه مکه دا دۆزینه وهی حه قیقه ت دۆزینه وهی مرۆف خۆبه تی. واته مرۆف که «راستی» ده دۆزیتته وه له هه مان کاتدا خوی ده دۆزیتته وه. وشه گه لی وهک چه واشه بوون، به هه له دا چوون، رپی چه وتگرته بهر، «ضلال»، لادان. هه موو ئه و وشه سیاسی و دینیانه ن که دوا جار له سه ره گریمان کردنی راستیه کی ره ها دروست بوون. گریمان کردنی راستیه ک که دۆزینه وهی ده بیت پاره وی ژبانی مرۆفه کان دیاری بکات.

کاتیک ده لپین شاعر «یان له راستیدا کاری ئه ده بی و هونه ری به گشتی» مه به ستی دۆزینه وهی حه قیقه ته، واته ده لپن جیهان و ژبان جه وه ریکی دیاریکراویان هه یه و ده بی کاری ئه ده بی و هونه ری ئه و جه وه ره ئاشکرا بکه ن. واته جیهان جه وه ریکی هه یه، مانایه کی شار دراوه و په رده له سه ره نراوی هه یه و ئه رکی کاری ئه ده بی ئه و یه که ئه و په رده یه لادات، که ده لپین شاعر مه به سته که ی حه قیقه ته. به مانایه ک له ماناکان ده لپین؛ شاعر ده بیت وینه یه کی

دیاریکراوی جیهان بگه به نیت و به و وفا بیت بژ نه و جوړه وینه به، که به کورترین و چرترین شپوه له جیهانمان نریک ده کاته وه. واته به کورترین و چرترین شپوه ده مانگه به نیته نه و جه و هره ی ده بیت نه دهب و شیعر نیشانمان بدن. له راستیدا گریدانه وهی نه دهب به حقیقه ته وه به مانا فلسه فییه که ی، مانای نه وه به نیمه نه دهب به تیگه یشتنیکی دیاریکراوی جیهانه وه گری ده دهب. نه دهب به حقیقه تیگی دیاریکراوه گری ده دهب. که ده لیبین نه دهب درکاندنی حقیقه ته، واته نه دهب درکاندنی حقیقه تیگی دیاریکراوه.

ناشکراکردنی جوړه تیگه یشتنیکی تایبه تیبه بژ حقیقه ته، نه وه که حقیقه ته بیت به مانا سهرتاسه ری و په هاکه ی.

به وده و وینه ی جیهان له نیوان من و توډا وه که نیبه، ئیدی به لگه نه ویسته که وینه ی حقیقه تیش وه کو یه که نیبه.

حقیقه ته ی جیهان لای پیاویک که سهره تایبه و هیشتا له ناو هه موو دارو دره ختی کدا سیبه ری رۆحیگی نه یینی ده بینیت و تفسیره کانی هیشتا سهریان له میتولوزیادایه، جیا به له حقیقه ته ی جیهان لای یه کی که که خودایه کی تاک و ته نیا به بزوپنهری یه که م ده زانیت و هه موو جووله کانی دیکه وه که په رچه کرداری جووله ی یه که م ته ماشا ده کات.

هه موو راستییبه که جوړتی که له رافه کردن و شروقه کردن، نه وه کو جوړتی که بیت له یه قین. شیعر سهرکاری له گه ل هیچ وینه یه کی کو تاییدا نیبه بژ جیهان، به لآم که شیعر نه به ویت وینه یه کی تایبه ته ی و دیاریکراوی جیهان بگه به نیت که واته چوڼ پتوه ندی به جیهانه وه ده به ستیت.

کاتیک پشتمه که یینه حقیقه ته و دهریده که یینه دهره وه، نه واته نیا له روانگه ی میتولوزییه ته و توتالیتارییه ته و لوگوسگه راییه وه دهرینا که یین. کیشه که نه وه نیبه حقیقه ته هه میسه حقیقه ته نیبه و شتیگی بچوو کتره له حقیقه ته. هه نه وه نیبه که چه مکی حقیقه ته سهره تا ده کاته کوتایی و ریژهی ده کاته په ها، به لکو له به ره وه یه چه مکی حقیقه ته کاربگه ریبه کی نیگه تیگی له سهر خودی پرؤسه ی دروستبونی شیعر هه به. که ده لیبین حقیقه تی که هه به، مانای پیشه وخت به ره له دروستبونی ساته وه ختی شیعی، به ره له هه لقلولانی نه و چرکه یه که خو مان بژ پیشوازی شیعر ناماده ده که یین مه به ستیک ده دهبه شیعر که گه یشتمه به ته عبیر له و راستییبه په ها و دهره کییه. ماهیبه ته نه م ساته «پیش ستاتیکیه» رولتیگی گرنگ ده بینیت له سهر شیعر. لیږده مه به ستی شیعر ده که ویته پیشی. مه به ستی ده که ویته دهره وه ی. چاندنی حقیقه ته له دیدگا و روانگه ی شیعر دا، واته چاندنی مه به ست و نامانجیک بژ قه سیده که پیش

قه سیده خو ی ده که ویت.

لیږده به بیرو که ی حقیقه ته به جوړتی که له جوړه کان تا نه ندازه یه کی گه وره ده مانبه ستیته وه به بیرو که ی مه به سته وه. به م پیبه بیرو که ی حقیقه ته به دووسه شیعر گه مارؤ ده دات، به وده ا که مه به ستیکه به ره له دایکبونی شیعر نامانجی شیعر دیاری ده کات. دووه میس له وسهر سنوورتیک بژ خه یال و بزواتی شیعر داده نیت کاتیک له وینه یه کی تایبه ته ی و موتله قی جیهاندا دیلی ده کات. حقیقه ته دیوارتی که له هه ردو و لاهه شیعر نابلقه ده دات. سهره تا و کوتاییشی دیاری ده کات.

لیږده په رخنه له چه مکی حقیقه ته له شیعر دا به ره و په رخنه مان ده بات له دوو چه مکی تر.

۱- په رخنه له چه مکی سهره تا و مه به ست.

۲- په رخنه له چه مکی کوتایی و دؤزینه وه.

مه سه له ی نه وه ی شیعر مه به ستیکه هه به، پرسپاریتیگی کونه.

هه موو نه و فلسه فانه ی که لایه نگری ئوتونومی نه دهبی نین، لایه نگری مه به ستگه راییه نه دهبین.

که گوتمان نه دهب په رنګدانه وه ی میژوو و واقعیه، ئیدی له چوارچیپوهی نه و په رنګدانه وه یه دا باس له جوړه وه زیفه یه کی دیاریکراوی نه دهب ده که یین، به لآم به دهر له م دیده که سالانگه لیتی زور دیدی باوبوه لای نیمه. من باس له جوړه دیدتیگی تر ده که م. «گوتفرید بن» یه کی که بو له وانه ی که پیلی له سهر نه وه داده گرت که شیعر بیتمه به سته و نازاده له جه بری مه به ست، پیشی و ابوو شاعیر ده بیت ده ستبه رداری په فاقه ته ی زه مانی خو ی بیت و ریگی خو ی بدؤزیته وه و لای و ابوو شیعر له دهره وه ی میژوو دایه.

«بروانه Gottfried Benn. Gesammelte Werk 7. Wiesbaden. 1968. s. 1669». نه م پیدا گرتنه ی گوتفرید بن له سهر بیتمه به ستی نه دهب له نه دهبیاتی دواترو له و دیالوگه درپژو گرنګانه ی هه شتاکاندا له باره ی تیگست و رافه به قولی په رنګی دا وه ته وه. گو مان نیبه که بزواتیک هه به پییان وایه هه موو مه به ست و پلان و به رنامه کانی شاعیر به ره له تیگست دارپژراون و روخسار ریژبوون. دیاره ده کرتیت نه و قونآغه به قونآغی «پیش تیگست. فورتیگست» ناوبیریت، به لآم هه ندیگی دی ته و او به پیچه وانه وه، پییانوایه هه موو جیهانی پیش تیگست، مانایه ک و هیژتیگی نیبه و گه رانه وه بؤ سهر نه و په رگه زانه له ته فسیری تیگستدا به هه له ماندا ده بات.

«نه م سرتو ئیکو» لای وایه نه و نه زمون و موتیف و مه به ستانه ی که نووسه هه به ته ی له ته فسیری تیگستدا بایه خی خو ی هه به به تایبه ته له دؤزینه وه و ناسینه وه ی سنوره کانی ته فسیرکردندا. به هه رحال نه مه دیدیگی جیا وازه

شاعر مه به سستی کی کونکریتی نیبه، تا هیلگی گپرانه وه که مانگی له سهر کۆک بکهین.

شاعر و کۆتایی

شاعر که له سهره تا وه ته سلیمی مه به ست نه بوو له کۆتایییدا ناگاته کۆتایی.

هه موو قه سیده به ک پچرانیکه. ئەو قسه به یی هه مه نگوای سه بارهت به پچرانندی رۆمان ته و او بۆ شاعر راسته. شاعر کۆتایی نایهت، به لکو ده وه سستینریت. باشترین شاعر لای من ئەوه به که ته و او هه ست به هه ولگی شاعیر ده کهین بۆ وه ستانندی. شاعیری راسته قینه به رده وه و هک ماتۆریتی ناوه کی وایه، به رده وه و ده بیت هیلزیتی کی ده ره کی ده بیت پرایگریت و بیوه سستینت. که ده لیم شاعر کۆتایی نیبه واته جووله به که به سهر چنده ها ئەگه ردا ده کرتیه وه، کاتیک وینه به ک دروست ده کهیت له ناو خودی خویدا بيشومار ئەگه ری دریشوونه وه هه به. بيشومار ئەگه ری به رده و امی هه به. هه موو وینه به ک ئەگه ری گه ر دوونیتی کی بچووکی له خویدا هه لگرتوه. که شاعر به شیه به کی ره ها ته سلیمی مه به ست نه بیت، کاتیک ئەو گه رده لووله ستاتیکیه ی له ناو قه سیده دا هه لده کات په ته کانی مه به ست بپچرینت و ده رچیت و له و دیوه وه یاری تر بکات، لیرده دا هه ره سی مه به ست کۆتایی مه به ست ناگه به نیت، به لکو به و مانایه به که شاعر له ناو خویدا دابه ش ده بیته سهر رستیک مه به ستی ناوه کی تر. که شاعر مه به ستی ده ره کی ون ده کات ئیدی مه به سته ناوه کیسه کان دابه ش ده بن، تیکه لاو ده بن. شاعر ناراسته نادۆرینت، به لکو ناراسته کانی بيشومار گه شه پیده دات، مه به ست ون ناکات، به لکو مه به سته کانی بيشومار گه وره ده کات، شاعر زیاد بوونی ویستی گوتنه له رووبه ری بچوو کدا. زۆر کردنی مانایه له ده وری به ک دیارده که دوا جار به ته نیا و دوور له و ئەگه رانه ی هه لگرتوو مانای نیبه. شاعر کۆتایی مانا نیبه، به لکو ونبوونی تاکمانایه له ناو زۆری مانادا. کاتیک له شاعر تیناگهین نهینیه که ی ئەوه به له ناو زۆر تیکه یشتندا ون ده بن.

که ده لپین شاعر مه به ستی نیبه، مانای ئەوه به که ناکۆتا مه به ستی هه به.

بیگومان خوینه ریک هه به لیرده دا ده پرسیت: ئایا ئەم تیکه یشتنه دریشکراوه ی خویندنه وه نوێکانن بۆ تیکست؟ ئایا هاوشان به و بزواته ده رۆم که هاوړی له گه ل «ترازانسازی-التفکیکیه» دا دیت و باس له ناکۆتایی ته فسیر ده کات؟

ده توانم بلیم له به شیکدا به و جوړه به و له ئاستیتیکی دیکه شدا جوړیتیکی دیه... تا ئەو جینگایه ی که قسه م له سهر نه بوونی دوا له نگه رو دوا مانایه، قسه م له سهر نه بوونی جه وه ره ریکی نه گۆره هه موو دیدیتیکی جه وه ره گه را بۆ جیهان و

له «گۆتفرید بن». به شیه حالی خۆم و له سهر رۆشنایی پاماندا له ئەزموونی تایبه تیم ناتوانم مه به ست له پرۆسه ی نووسینی شاعر بکه مه ده ره وه، به للام ده توانم ئاماژه به وه بده م، که له تیکستی گه ورده دا به رده وه و ئەو مه به سته له پرۆسه ی نووسیندا ده کشیته دوا وه جینگا بۆ پرسیری تر چۆل ده کات. له ئەدهیدا مه به ستی ده ره کی هه میشه له ناو مه به سته ستاتیکیه کاندایه که دواتر تیکست له کاتی دروستبوونیدا تیدا ده ژدی ده کوزریت. مه به ست ده شیت هه بیت، به للام له ساتیتیکی «به ر له تیکست» هه وه ناگوازیته وه بۆ ئامانجی ناوه کیی تیکست. هه ر تیکستیکی ته سلیمی ئەو گه یاندنه ساده و سانایه ی مانا بوو، ته سلیمی ئەوه بوو به بیته دروستکه ری تیکستیکی بۆ ئامانجیتیکی دیار بکراو، له جه وه ره دا تیکسته که ی خۆی له ناوه وه کوشتوه. کاتیک تیکست دروست ده بیت له قوولا پیدا دوور تر له وه ده روانیت که ته نیا بۆ مه به ستیکی له دایک بیت. تیکست ده شیت مه به ستی هه بیت، به للام مه رج نیبه دلسوژی ئەو مه به سته بیت. خودی ئەو مه به سته له پرۆسه ی نووسیندا ته نیا تارمایی و سیبه ریتیکی ده مینیته وه، خودی ئەو مه به سته هه میشه شی ده بیته وه تا شتیکی له مۆتیقی به که م قوولتر و جیاوازتر ئاشکرا بکات. شاعر په بکه رتاشی نیبه به ر له وه ی ده ستپچ بکهین سکچیمان بۆ کردیت. شاعر ئەگه ر مه به ستیشی هه بیت به رابه ری سکچی په بکه رتاش رابه ستیت ئەو مه به سته پيشوه خت شیه به ک و فۆرمیک نیبه، که گه راش به وای شیه وه فۆرمدا و هک مه به ستی به که م جار نامینیته وه. مه به سته کان به ر له وه ی بینه وینه شتیکن که بووشن به وینه شتیکی ترن. ستراکتوری مانا له ده ره وه ی قه سیده هیلچی له ستراکتوری مانا ناچیت له ناو قه سیده دا. لیره وه هه ر کاتیک بیرده که ی نه وه قه سیده به ک له سهر شتیکی دیار بکراو بنوسین، پيشوه خت ترستیکی مه زغان هه به، چونکه ده زانین هه میشه ئەو قه سیده به ی که دروستی ده کهین شتیکی ترو زیاترو جیاوازتره له وه ی که سهره تا ویستوو مانه. شاعر هه رگیز له سهر شتیکی دیار بکرا نیبه به ته نیا، به لکه له ناوه وه دابه ش ده بیته سهر زیاد له ته وه ریک و زیاد له ئاستیتیکی مانا. شاعر که له سهر واقیعیترین و جیهانیتترین دیارده ش قسه ده کات، له هه ناویدا جوړه ره هه ندیتیکی میتافیزیکی هه لگرتوه، جوړه ئاماژه به کی تری تیدا به بۆ ئاستی تر له و دیو ئەو بابه تانه وه، لیره وه به شاعر وه ک حکایه ت ناگیردریته وه، به لکو له به ر ده کرتیت یان له ناو کتیه کاندایه مینیته وه. نه گپرانه وه ی شاعر له و خیانه ته وه سهر چاوه ی گرتوه که شاعر له مه به سته کانی خۆی ده کات. به مانایه کی تر ره وتی ستاتیتیکی له قه سیده دا مه به سته کان فه رامۆش ده کات، سهر به خۆی خۆی وه رده گرتیت ناچیته ناو مانا وه به شیه وه گشتیه که ی. له چیرۆکدا ئیمه مه به ست ده گپرنه وه، به للام

شيعر رهنده كه موهه. هه موو گرتنيكي كو تايبی رهنده كه موهه، له گهل ئه و دیدانه دا نزيكم.

به للام باوه ريشم وايه «وهك ئه مبرتو ئيكو» ده لبيت، هه ميشه جوړه ته فسيريكي هه يه ده توانيت به رپژه يه كي بالا تر به سهر ته فسيره كاني تر دا بالا بيت. زوري خو يندنه وه كان دوا جار نابيت وهك يه كي خو يندنه وه كان بيت. كه شيعر حه قيقه تيكي كو نكريتي نييه بيليت، ئه وه ماناي ئه وه نييه تيكيستيكيه سيحريك و يه كه يهك و بونيا ديك و كو مه ليك جووله ي ناوه كيشي نييه ببينريت. راسته شيعر دوا ماناي نييه، به للام فوري ميكي هه يه له كو مه ليك ئاست و خيتاب و سيستمی تيكيه لاي ناماژه دروست بووه. نه بووني حه قيقه ت ماناي ئه وه نييه ئه وه له شيعر تيناگات و ئه وه ي تيبيده گات وهك يه كن، چونكه دوا جار هه ردووكيان له به رابه ر موعه مهاييكي ناكوتادا ده وه ستن.

هه ردووكيان له به رابه ر ته ليسمي كدان. جيا وازي نيوان ئه وه ي ناتوانيت له شيعر نزيك ببسته وه و ئه وه ي ليتيزيك ده بيتته وه، ئه وه يه ئه وه له شيعر نزيك ده بيتته وه هه ميشه به كو مه ليك ده هليزي تايبه تيدا سه فهر ده كات، هه ميشه كو مه ليك ئه گه ري جيا وازي جووله و مانا و ئاراسته تاقي ده كاتته وه، هه ميشه شكان و گومان له كو مه ليك بوچوون و پيشبيني تاقي ده كاتته وه، ده بينيت چون حوكمه پيش وه خسته كان له رپژه وي ته فسيردا ده شكين، چون به لگه نه ويسته كان ده كه ونه به رگومانه وه، چون گريكان شي ده بنه وه و گرتي تر ده چنه جيگايان.

مردني مه به ست و نه بووني كو تايبی كه دوو ديارده ي گرنكي شيعرن، كه مكرده وه نين له پرۆسه ي گه ران بو مانا. نه بووني مانا، واته نه بووني دوا مانا. نه وهك نه بووني ئه گه ري گه ران له دواي مانا.

كه دوا حه قيقه ت مه به ستی ئيمه بيت، ئه وا دوا حه قيقه ت بووني نييه. كه مه به ست راگه ياندي دوا مانا بيت، ئه فسوس كه دوا مانا بووني نييه، به للام نه ماناي رپگايهك ماناي كو تايبی سه فهر نييه، بونبه ستی كو لانيك، كو تايبی شارپك ناگه يه نيت.

نه بووني دوا حه قيقه ت ماناي ئه وه نييه گه ران و هه ولدان بو نزيك بوونه وه له شيعر بووچه، ته واو به پيچه وانه وه نه بووني دوا مانا و دوا حه قيقه ته كه ره سته كاني كو لين و كه ره سته كاني گه ران و پشكين تيژتر ده كه نه وه. كاتيكي تو بو جه وه رپكي ون نه گه رپيت ئه وكات كو مه ليك ده ركه وته ي تر ده بينيت كه گه ران بو جه وه ره ليتي ون ده كات. شيعر نابيت وهك سه فهر رپك له خاليكه وه بو خاليكي تر ته ماشا بكرپت، به لكو وهك سه فهر رپكي ئازاد، به سهر زه وييه كي پر له ئه گه ر و ئاراسته دا، زه وييه ك له نيوان ئه م وينه و ئه وي ديكه دا هه زاران ده رگا هه يه ليتيبيده ين و هه زاران رپگاي

ناديار هه يه تاقي بكه ينه وه.

شيعر ده بيت وهك سوورانه وه يهك ته ماشا بكرپت له فه زايه كدا، وهك خو دوزينه وه و رپكه وتيكي له ژينگه يه كي كراوه دا، شيعر جيگايهك نييه، شتيكي نييه به مه به ست بتوانين هه ليتيزين و بچينه ناوي، به لكو تاقي كرده وه يه كي كو تو پره و ده كه وينه ناوي، هه موو شيعر رپك فه زايه كي تايبه تييه. له و فه زايه دا ئيمه ئازادين چون ده روانين، ده توانين چاو بپرينه ديارده يهك و ته نيكي و جووله يه كي تايبه تي و ده ستوانين چاو بپرينه كو مه ليك ره گه زي زور. دوا جار ئه وه ره خنه و راڤه و خو يندنه وه يه كه بو مان دياري ده كات له نا و ئه و فه زايه دا چون ره فتار بكه ين. خو يندنه وه مانامان ناداتي، به لكو نه خشه كانمان ده داتي، باش و خراپي شيعر يش له مانا كاندا نييه، به لكو له خودي نه خشه كاندايه، له خودي ئه و فه زايه دايه كه دروستي ده كات. جيا وازي نيوان ئه و خو ينده ري كو شته و شه يدايي ده ره نجامه كانه له گهل ئه و خو ينده ري بو شيعر خو ي ده گه رپت وهك جيا وازي دوو بينه ري ياربان يه كيكيان به بيستني دوا ده ره نجامي گه مه كه رازي ده بيت و ده توانيت ته ماشاي ياربييه كه نه كات، له گهل بينه رپكدا ده يه ويت ته واو ته ماشاي گه مه كه بكات، جووله كان ببينيت، هونه ري ياربانان و ئيشكردي پلاني مه شقكاران ببينيت. لاي خو ينده ري يه كه م شيعر خو ي گرنگ نييه، به لكو سه ره تاو كو تايبه كه ي بايه خي هه يه، ئه و ساته «پيش شيعر» ييه گرنگه كه ده كه ويته به ر له ده ستپيكردي شيعره كه وه و ئه وساته گرنگه كه شيعر له كو تايبدا مانايه كي كو نكريت ده داته ده ره وه و شتيكي بو جيهاناي ده ره وه به ره هم ده هيتيت. لاي ئه مجوره خو ينده ره شاعيرييه تي شيعر له پيش خو ي و له دواي خو يه وه يه تي. گرنگي شيعر له مه به ست و ده ره نجامه كه يدايه.

هه ر كاتيكي شاعير ته تسليمي لوژيكي ئه مجوره تيگه يشتن و خو يندنه وه يه بوو، خو ي و شيعر يش پيكه وه ده كوژيت، به للام پيچه وانه ي ئه مجوره خو ينده ره، شيوه خو ينده رپكي دي هه يه، شيعر وهك ساتيكي ئه به دي و ناوه كي و ئوتونوم له ساته كاني تر سه ير ده كات. شيعر وهك فه زايه ك، وهك جووله يه كي ئالوز، وهك ته ليسميكي كه هه ميشه ته ليسمي ليتيبيته وه، وهك هاوارپك كه له هه موو دهنك و وشه يه كييه وه جوړپك له سه دا دروست ده بيت. وهك جوړپك له هاتوچوي شته كان و ناماژه كان. ❖